

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE OTOMATİK KATILIM: TÜRKİYE İÇİN BİR UYGULAMA*

AUTO ENROLLMENT IN PRIVATE PENSION SYSTEM: AN APPLICATION TO TURKEY

Hasan MERAL**
Erişah ARICAN**

Öz

Emeklilik tasarrufları lkelerin sahip olduğu en önemli finansal kaynaklar arasında yer almaktadır. Ayrıca, bireysel emeklilik sistemi bu tasarrufların verimli bir şekilde yönetilmesi ve yatırıma yönlendirilmesi için kullanılan etkili bir araçtır. Ancak BES'e katılım genellikle gönüllü olduğundan, bu sistemlerin kapsama oranları beklenen seviyelere ulaşamamaktadır. Bu noktada, bireysel emeklilik sistemine otomatik katılım uygulaması, çalışanları sisteme otomatik olarak dahil ederek BES'in kapsama oranının artmasını sağlamaktadır.

Çalışmada, bireysel emeklilik otomatik katılım uygulaması genel hatlarıyla incelenmiş ve Türkiye'deki uygulama seçili dünya ülkeleri ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca otomatik katılım uygulamasına sahip ülkelerdeki BES fon büyüklüğü/GSYH oranını etkileyen faktörler üzerinden ekonometrik analiz yapılmıştır. Modelin sonuçları; otomatik katılım uygulamasında geçen süre ile BES fon büyüklüğü/GSYH oranı arasında pozitif yönlü ve güçlü bir bağlantı olduğunu ortaya konmuştur.

Bu bağlamda bireysel emeklilik sistemine otomatik katılım uygulaması, Türkiye'nin hem bugünkü hem de gelecekteki ekonomik refahını artırabilecek, önemli bir tasarruf aracıdır. Sistemde geçen iki yılın sonunda önemli kazanımlar elde edilmiş olsa da ülkedeki uygulama potansiyelin oldukça gerisinde bir performans sergilemektedir. Yeni dönemde uygulanacak politikalar, sistemin tüm paydaşlarının görüş ve önerileri alınarak belirlenmeli ve uzun vadeli bir stratejik plan kapsamında hayata geçirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Emeklilik, Bireysel Emeklilik Sistemi, Otomatik Katılım, Özel Emeklilik

* Bu makale, yazarın Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalındaki "Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılım: Türkiye İçin Bir Uygulama" isimli doktora tezinden derlenmiştir.

** Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Doktora Bölümü Öğrencisi,
E-Mail: hsnmrl@gmail.com.

*** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Müdürü,
E-Mail: erisaharican@marmara.edu.tr.

Jel Kodları: J32, J26, D14

Abstract

Pension savings are among the most important financial resources of countries. Besides, the private pension system is an effective tool for the efficient management and investment of these savings. However, since the participation of PPS is generally voluntary, the coverage rates of these systems do not fulfill the expectations. At this point, the automatic enrollment in the private pension system increases the coverage rate of the PPS by involving employees automatically in the system.

In this paper, the fundamentals of the auto enrollment system were examined, and practices of selected countries were compared with the practice in Turkey. In addition, an econometric analysis was conducted on the factors affecting PPP fund size/GDP ratio in the countries that have auto enrollment infrastructure. According to the estimation of the model, maturity of the auto enrollment system affects the PPP fund size/GDP ratio in a strong and positive way.

In this context, auto enrollment in private pension is an important saving tool which could support both present and future wealth of Turkey. Although significant gains have been achieved at the end of the two years in the system, the current implementation in the country is far below the potential. Policies to be implemented in the upcoming years should be determined based on the feedback from all the stakeholders of the system and should be applied as part of a long-term strategic planning.

Keywords: Private Pension, Private Pension System, Auto Enrollment, Automatic Enrollment, Personal Pension

Jel Codes: J32, J26, D14

Giriş

Kamu emeklilik sistemleri dünya genelindeki en geçerli emeklilik kurumları olmakla birlikte, 1980’li yıllarda başlayan liberalleşme süreci ile bu kurumların etkinlikleri sorgulanmaya başlanmıştı. Bu durum sosyal güvenlik kurumlarının yaşadığı finansman krizleri ile de birleşince, kamu emeklilik sistemleri için kapsamlı bir reform ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda 1994 yılında Dünya Bankası tarafından önerilen üç ayaklı emeklilik modelinde, emeklilik sistemlerinde kamu ağırlığının azaltılması, özel emeklilik sistemlerinin etkinliğinin artırılması gerektiği savunulmuştur. Önerilen modele göre; emeklilik sisteminin birinci ayağı vatandaşlara asgari emeklilik aylığını sunmak üzere kamu tarafından yönetilen emeklilik planından oluşmaktadır. Diğer iki ayak ise özel emeklilik kapsamında sunulacak mesleki ve kişisel emeklilik planlarından oluşmaktadır. Dünya Bankası’nın bu önerisine paralel olarak birçok ülkede bireysel emeklilik sistemleri kurulmuştur. Benzer şekilde Türkiye’deki bireysel emeklilik sistemi de bu öneriye bağlı olarak 2003 yılında faaliyete girmiştir. Türkiye’de, Dünya Bankası emeklilik modelinin nc ayağını oluşturan kişisel emeklilik planları 2003 yılında, ikinci ayağını oluşturan mesleki emeklilik planları ise 2017 yılında uygulamaya konmuştur.

Dünya genelinde farklı uygulamaları olmakla birlikte bireysel emeklilik sistemleri genellikle katılımın isteğe bağlı olduğu yapılardır. Bunun bir sonucu olarak katılımcılar istedikleri anda sistemden ayrılma, birikimlerini kısmen veya tamamen alma hakkına sahiptirler. Kamu emeklilik sistemlerinde ise katılım zorunlu olduğu gibi sistemden keyfi olarak ayrılmak da çoğu zaman mümkün

değildir. Emeklilik sistemlerinin temel amacının katılımcılara emeklilik dönemi için gelir yaratmak olduğu düşünöldüğünde, bireysel emeklilik sisteminin gönüllölük yapısı, emeklilik sisteminin esas amacına ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Çünkü gönüllölük olarak yapılan tasarruflar kamu eliyle yapıtılan tasarruflara göre çok daha sınırlı kalmaktadır. Dünya genelindeki uygulamalara bakıldığında, kamu emeklilik sisteminin ağırlılığının düşük olduğu, bireysel emeklilik planlarının daha ön planda tutulduğu ölkelerde emeklilik kapsama oranının ve net emeklilik karşılama oranının beklenen seviyelere ulaşamadığı görölmektedir.

Klasik ve neo-klasik iktisadın temel varsayımlarından biri olan 'ekonomik insan' yaklaşımına göre insanlar aktif çalışma hayatlarında emeklilik dönemleri için yeterli düzeyde birikim yapacak ve bu birikimleri en doğru şekilde yatırıma yönlendirecek kadar rasyoneldir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bireylerin emeklilik dönemi için tasarruf yapmaları konusunda kamunun bir müdahalesine ihtiyaç olmadığı savunulabilir. Ancak çeşitli uygulamalar göstermektedir ki bireyler, tasarruf kararı alma ve bu kararı hayata geçirme konusunda teşvike ihtiyaç duymaktadırlar. Bu durum, bireysel emeklilik sistemlerinde, 'özel emeklilik' ve 'gönüllölük' esaslarına bağlı kalınmakla birlikte, katılımcıları daha fazla tasarruf yapmasını sağlamak amacıyla bazı müdahalelerin uygulanmasını gerekli kılmıştır. Otomatik katılım uygulaması işte bu ihtiyacın bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve bireylerin emeklilik sistemine otomatik olarak dahil edilmesini sağlamıştır. Burada kamu otoritesi bireyleri bir tür 'dürtme' yardımı ile daha fazla tasarruf etme konusunda yönlendirmektedir.

Bu çerçevede makalenin amacı; bireysel emeklilik sistemine otomatik katılım uygulamasının ulusal tasarruf düzeyini artırarak, ölkelerin ekonomik kalkınma ve sosyo-ekonomik refahlarını destekleme fonksiyonunun incelenmesi, dünya üzerindeki örneklerin araştırılarak Türkiye uygulaması ile karşılaştırılması ve böylece bireysel emeklilik alanında önümüzdeki dönemde geliştirilebilecek politikaların belirlenmesine ışık tutulmasıdır.

1. Genel Hatlarıyla Otomatik Katılım Uygulaması

Dünya genelindeki ölkeler emeklilik birikimlerini artırmak için çeşitli stratejiler uygulamaktadırlar. Kamu emeklilik sistemlerinin giderek artan bütçe açıkları artan yaşam süreleri ile birleştiğinde, kamu emeklilik sistemlerini özel emeklilik sistemleri ile desteklenmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu noktada bireysel emeklilik sistemlerinin kapsama oranı ve fon büyüklüğü, ölk ekonomileri açısından kritik öneme sahiptir. Bireysel emeklilik sistemine katılımın zorunlu olarak uygulanmadığı ölkelerde, sistemin etkinliğini, katılımcı sayısını ve birikim tutarını arttırmak için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır, otomatik katılım uygulaması da bu amaca yönelik kullanılan araçlardan birisidir.

Otomatik katılım uygulamasında bireyler, bireysel emeklilik sistemine otomatik olarak dahil edilirler. Sisteme katılım otomatik olarak gerçekeştirilse de bireyler diledikleri taktirde sistemden ayrılabilirler. Sistemden ayrılma tercih hakkının saklı olması sistemin gönüllölük esasının korunmasını sağlamaktadır. Otomatik katılım uygulamasında uzun vadede daha fazla katılımcının sisteme dahil olması ve emeklilik tasarruf düzeyinin artırılması hedeflenmektedir. Her ne kadar sisteme otomatik olarak dahil edilen katılımcıların sistemde ayrılma hakkı olsa da katılımcıların önemli bir kısmının

sistemde kalmayı tercih edeceği varsayılmaktadır. Yalnızca katılımcı sayısının artması bireysel emeklilik sisteminin etkin bir şekilde işlediğini göstermemektedir. Bu katılımcıların düzenli olarak yeterli miktarda tasarruf etmesi ve bu tasarrufların da doğru yatırım araçlarında değerlendirilmesi gerekmektedir. Otomatik katılım uygulaması bu noktalarda da ‘asgari katkı payı’, ‘otomatik katkı payı artışı’, ‘standart fon’ gibi uygulamalarla, sistemin etkinliğini artırmaya yönelik yöntemlere sahiptir (Paklina, 2014, 7-11).

Genel olarak değerlendirildiğinde, otomatik katılım uygulamasının bireysel emeklilik sistemine katılan kişi sayısını artırarak ulusal tasarruf düzeyinin yükselmesini sağladığı, böylece ülke ekonomisinin gelişiminde önemli bir misyon üstlendiği söylenebilir. Uygulamanın sağladığı temel faydalar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

Otomatik katılım uygulaması BES’ katılım konusunda kararsız olan kişilerin sisteme kazandırılmasını sağlar. Bireyler bireysel emeklilik sistemini ve yatırım seçeneklerini karmaşık bulabilir. Otomatik katılım bu karmaşayı büyük oranda ortadan kaldırıır. Katkı oranlarının ve yatırım fonları sabittir, bireyler hiçbir karar vermese bile düzenli olarak tasarruf ve yatırım yapmaya devam ederler.

Bireyler tasarruf yapmaya karar verseler bile atalet (eylemsizlik) duygusuna yenik düşerek bu kararlarını hiçbir zaman hayata geirmeyebilirler. BES’e katılım ise bir emeklilik sağlayıcı ile anlaşma yapmayı ve bir dizi prosedürü yerine getirmeyi gerektirir. Böyle bir durumda, atalet duygusuna kapılmak çok daha kolaydır. Otomatik katılım uygulamasında bireylerin sisteme dahil edilmeleri için hiçbir prosedürü yerine getirmeleri gerekmez. Aksine sistemden ayrılmak için başvuru yapılması gerekir. Bu noktada da katılımcılar sistemden ayrıılma konusunda atalet duygusuna kapılabilirler. Diğer bir deyişle otomatik katılım uygulaması bireylerin atalet duygusunu dezavantajdan avantajla çevirmektedir.

Sistemin devlet gözetiminde ve denetiminde olması katılımcıların sisteme olan güvenini artıracaktır. Özellikle finansal okur yazarlığın düşük olduğu lkelerde bu gibi karmaşık finansal ürünlere karşı yaşanan güven problemi önemli bir bariyer oluşturabilmektedir. Bu açıdan uygulamadaki devlet desteği önemli bir fark yaratmaktadır (Cribb ve Emmerson, 2016, 4-6).

Otomatik katılım sistemini uygulayan ülkelerdeki sonuçlar çeşitlilik göstermektedir. Bu ülkelerdeki uygulama esasları birbirine yakın olmakla birlikte alınan sonuçların bu derece farklı olması, otomatik katılım performansının o ülkedeki sosyo-kültürel yapı, kişi başına düşen milli gelir, finansal okur yazarlık oranı, tasarruf alışkanlıkları gibi birçok etmene göre değerleildiğini göstermektedir. Öte yandan, genel olarak otomatik katılım uygulamasının uygulandığı ülkelerdeki bireysel emeklilik kapsama oranını artırdığı söylenebilir. Yakın dönemde otomatik katılım uygulamasını hayata geçirmiş lkelerin aldığı sonuçlarına bakıldığında bu durum daha net bir şekilde görülebilmektedir.

Otomatik katılım uygulamasına sahip lkelerin, uygulamanın ilk beş yılındaki bireysel emeklilik kapsama oranı değerimini aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Kapsama oranı bireysel emeklilik sistemindeki toplam katılımcı sayısının o ülkedeki toplam iş gücüne bölünmesiyle hesaplanmaktadır. İş gücü olarak 15-64 yaş arasındaki toplam nüfus alınmıştır.

Tablo 1. Seçili Ülkelerdeki Otomatik Katılım Uygulamasının İlk Beş Yıl Performansı (%)

Ülke (Başlangıç Yılı)	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
ABD (2006)*	29,1	29,4	29,3	29,3	29,1
Birleşik Krallık (2012)	46,5	49,8	59,3	63,5	66,9
İtalya (2007)	11,9	12,4	13,0	13,5	14,2
şili (2013)**	80,0	81,4	82,0	79,5	84,3
Yeni Zelanda (2007)	15,2	25,2	39,3	41,7	55,1

*ABD'de otomatik katılım uygulamasının 1998 ve 2006 yıllarında hayata geçmiş iki versiyonu vardır. 2006 yılındaki uygulama diğer ülkelerdeki esaslara daha yakın olduğundan, bu ülkede başlangıç tarihi olarak 2006 yılı alınmıştır.

** şili'deki otomatik katılım uygulaması 2012 yılında yürürlüğe girmiş olmakla birlikte, ülkedeki serbest meslek sahiplerinin bireysel emeklilik sistemine katılımı 2012 yılı gelir beyannamelerin göre 2013 yılında yapıldığından, uygulamanın başlangıcı olarak 2013 yılı alınmıştır.

Kaynak: ABD, İtalya ve Yeni Zelanda Verileri: OECD Pension Outlook, 2014, s.153, Birleşik Krallık Verisi: UK Office for National Statistics, 2018 Annual Survey of Hours and Earnings: Summary of Pension Results, şili BES Katılımcı Sayısı: Chile Superintendence of Pensions, Estadísticas Sistema de Pensiones, Afiliados/as AFP 2017 <https://www.spensiones.cl/portal/institucional/594/w3-channel.html> (22.05.2019), şili İş Gücü: The World Bank Database.

Tablo 1 incelendiğinde otomatik katılım uygulamasına sahip ülkelerde, ilk beş yılda bireysel emeklilik kapsama oranını en fazla artıran ülkelerin Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık olduğu görülmektedir. Diğer ülkelerde de uygulamanın hayata geçirilmesi ile kapsama oranlarında bir artış olsa da bu artış istikrarlı bir şekilde devam etmemiştir. Bu durum otomatik katılım uygulamasının hayata geçirilmesinin tek başına yeterli olmadığını, uygulamanın sürekli olarak takip edilmesi ve etkin bir şekilde yönetilmesi gerektiğini göstermektedir. Yeni Zelanda kapsama oranını beş yılda 40 puan artırarak oldukça önemli bir başarı elde etmiştir. Bunun bir sonucu olarak da Yeni Zelanda örneği otomatik katılım alanında konusunda örnek uygulama olarak gösterilmektedir.

2. Seçilmiş Ülkelerde ve Türkiye'de Otomatik Katılım Uygulaması

Türkiye'deki otomatik katılım uygulaması 1 Ocak 2017 tarihinden hayata geçirilmiştir. Uygulamanın yasal altyapısı, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'na, çalışanların otomatik olarak bir emeklilik planına dahil edilmesine ilişkin yapılan ekleme sonucunda oluşturulmuştur (6740 Sayılı Kanun, m.1). Uygulama, bir işverene bağlı olarak çalışanların bireysel emeklilik sistemine otomatik olarak dahil edilmesini zorunlu tutmaktadır. Katılımcılar sisteme dahil olduktan sonra dilerlerse çayma haklarını kullanarak sistemden ayrılabilirler. Bu açıdan bakıldığında sistem dünya örnekleri ile paralellik göstermektedir.

Tablo 2. 2018 Yıl Sonu İtbarıyla Türkiye Gönüllü BES ve Otomatik Katılım Özet Verileri

	Gönüllü BES	Otomatik Katılım
Katılımcı Sayısı	6.875.886	4.761.668
Katkı Payı Tutarı	58.290,2 Milyon TL	3.936,8 Milyon TL
Fon Büyüklüğü	76.560,2 Milyon TL	4.684,9 Milyon TL

İşveren Sayısı	-	146.963
----------------	---	---------

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik İstatistikleri, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/bes-istatistikleri/bes-ozet-verileri/> (22.05.2019).

Tablo 2’de de görüleceği üzere Türkiye’deki gönüllü bireysel emeklilik sistemi 15 yılda yaklaşık 6,9 milyon katılımcıya ulaşmışken, otomatik katılım uygulaması 2 yılda yaklaşık 4,8 milyon katılımcıya ulaşmıştır. Bu rakamlar Türkiye’nin toplam işgücü göz önünde bulundurulduğunda halen yetersiz olsa da otomatik katılım uygulamasının BES kapsama oranı üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir.

2.1. Hedef Kitle

Türkiye’deki uygulama bir işverene bağlı olarak çalışan, 18-45 yaş aralığındaki kişileri kapsamaktadır. Özel sektör ve kamu personelleri kapsama dahildir, kendi nam ve hesabına çalışanlar ise sistemin kapsamı dışında bırakılmıştır. Çalışanlar sistemin yürürlüğe girdiği 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren kademeli olarak BES’e dahil edilmişlerdir. Toplu olarak dahil edilme bir defaya mahsus yapılmış olmakla birlikte, bu tarihlerden sonra yeni bir işe başlayan kişiler, gerekli şartları taşıyorlarsa ve otomatik katılım kapsamında BES sözleşmeleri yoksa, sisteme otomatik olarak dahil edilirler. Tablo 3’te Türkiye’deki otomatik katılım uygulamasının kısa tarihçesi ve hedef kitlesi, seçili dünya ülkeleri ile karşılaştırılmıştır (Emeklilik Gözetim Merkezi, Otomatik Katılım Nedir?, <https://www.egm.org.tr/otomatik-katilim/oks-nedir,22.05.2019>).

Tablo 3. Seçili lkelerde ve Türkiye’deki Otomatik Katılım Uygulamalarının Tarihçesi ve Hedef Kitlesi

lke	Otomatik Katılım Uygulamasının Tarihçesi ve Hedef Kitlesi
ABD	Uygulama yeni işe başlayan çalışanlar için 1998 yılında hayata geçirilmiştir. 2000 yılında mevcutta çalışan işçilere de genişletilmiştir. 2006 yılında yürürlüğe konulan Emeklilik Koruma Yasası ile işverenlere teşvikler sunularak çalışanların otomatik katılım kapsamına dahil edilmesi özendirilmiştir.
Birleşik Krallık	Uygulama 2012 yılında hayata geçmiştir ve mevcutta bireysel emeklilik sistemine dahil olmamış olan çalışanları kapsar. İşverenlerin bu kapsamdaki çalışanları 2012 – 2018 tarihleri arasında kademeli olarak sisteme dahil etmişlerdir.
İtalya	Uygulama 1 Ocak 2007 tarihinde hayata geçirilmiştir. Tüm zel sektör alışanlarının TFR adı verilen kıdem tazminatlarının bireysel emeklilik sistemine dahil edilmesini kapsamaktadır. Çalışanların maaşlarından herhangi bir kesinti yapılmaz. Çalışanlar dilerse kıdem tazminatlarının bireysel emeklilik sistemine aktarılmaması yönünde talepte bulunabilirler.
Türkiye	Otomatik katılım uygulaması 1 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Özel sektör ve kamu çalışanları niceliklerine göre sisteme kademeli olarak ve/veya toplu olarak dahil edilmişlerdir.
şili	2008 reformuyla birlikte serbest meslek sahiplerini 1 Ocak 2012 tarihinden itibaren otomatik olarak bireysel emeklilik sistemi kapsamında dahil edilmişlerdir. Serbest meslek sahiplerinin ödeyecekleri katkılar yıllık olarak hesaplanan vergi iadelerinden düşülerek tahsil edilir. Sisteme katılım zorunludur ancak katılımcılar cayma haklarını kullanabilirler. Cayma hakkının 2015 yılında kaldırılması ve sistemin tamamen zorunlu hale getirilmesi planlanmış ancak henüz bu uygulama hayata geçirilememiştir.
Yeni Zelanda	KiwiSaver* uygulaması 1 Temmuz 2007 tarihinde uygulanmaya başlanmıştır. Bu tarihten sonra yeni bir işe başlayanlar sisteme otomatik olarak dahil edilirler. Çalışanların ödedikleri katkı payı oranında işverenler de sisteme katkı öderler. Mevcut alışanlar otomatik katılım uygulamasına dahil olmamakla birlikte isterlerse sisteme gönüllü olarak katılabilirler.

* Yeni Zelandadaki Bireysel Emeklilik Sistemi KiwiSaver ismi ile markalaştırılmıştır.

Kaynak: OECD, OECD Pension Outlook 2014, Paris, 2014, s. 151.

Tablo 3 incelendiğinde seçili ülkeler arasında uygulamayı en erken hayata geçiren ülkenin ABD olduğu görölmektedir. ABD'yi İtalya ve Yeni Zelanda takip etmiştir, Türkiye ise sistemi uygulamaya en son başlayan ülkedir. Sistemin hedef kitlesi açısından değerlendirildiğinde Şili hariç diğer ülkelerdeki uygulama esaslarının Türkiye ile paralellik gösterdiği görölmektedir. Şili'de bir işverene bağlı çalışanların bireysel emeklilik sistemine katılımı zorunlu olduğundan, otomatik katılım uygulaması serbest meslek sahiplerini hedeflemektedir. İtalya'da ise kamu personelleri sistemin dışında bırakılmıştır.

2.2. Katkı Payı Tutarları

Türkiye'de otomatik katılım uygulaması kapsamında katılımcılardan tahsil edilecek katkı payı oranı %3 olarak belirlenmiştir. Bu oran özel sektör çalışanları için prime esas kazanç üzerinden, kamu çalışanları için ise emeklilik keseneği üzerinden hesaplanır. Katkı payları işverenler tarafından çalışanın maaşından kesinti yapılarak özel emeklilik şirketlerine ödenir. Çalışanlar dilerse belirlenen %3 oranının üzerinde bir oranda katkı payı ödemeyi tercih edebilirler. Otomatik katılım uygulaması kapsamında işverenler çalışanlar adına katkı payı ödeyemezler (6740 Sayılı Kanun, m.1).

Tablo 4. Seçili Ülkelerde Otomatik Katılım Uygulaması Kapsamında Ödenen Katkı Payları

Ülke	Çalışan	İşveren	Devlet
ABD	- Temel (401k) ve EACA* planları için çalışan tarafından belirlenir, - QACA** planları için asgari %3	- Temel (401k) planlarda işveren tarafından belirlenir, - EACA planlarında tüm çalışanlar için eşit oranda belirlenir, - QACA planlarında asgari %3 ve her yıl %6'lık bir artış. (Azami %10'a kadar)	Yok
Birleşik Krallık	Asgari katkı payı tutarı; - Ekim 2012 - Eylül 2017 arasında %1, - Ekim 2017 - Eylül 2018 arasında %2, - Ekim 2018 sonrasında %3	Asgari toplam katkı payı tutarı; - Ekim 2012 - Eylül 2017 arasında %2, - Ekim 2017 - Eylül 2018 arasında %5, - Ekim 2018 sonrasında %8 (İşverenler, çalışan katkı payı ve devlet katkı payı toplamı ile asgari toplam katkı payının arasındaki fark kadar katkı yaparlar.)	Vergi indirimi; - Ekim 2012 - Eylül 2017 arasında %0,2, - Ekim 2017 - Eylül 2018 arasında %0,6, - Ekim 2018 sonrasında %1
İtalya	Aylık kazancın %6,91'i (kıdem tazminatı) ve varsa çalışanın katkıları	İsteğe bağlı	Yok
Türkiye	Asgari olarak aylık kazancın %3'ü	Yok	- Çalışanların katkılarının %25'i oranında Devlet katkısı, - 1.000 TL başlangıç devlet katkısı
Şili	Yok	Yıllık kazancın %10'u	Yok

Yeni Ze-landa	Asgari olarak aylık kazancın %3'ü	Asgari olarak aylık kazancın %3'ü	- çalışanların katkılarının %50'si oranında Devlet katkısı, - 1.000 Yeni Zelanda Doları başlangıç devlet katkısı
---------------	-----------------------------------	-----------------------------------	---

* EACA: (Geçerli Otomatik Katılım Sözleşmeleri (Eligible Automatic Contribution Arrangements))

** QACA: (Nitelikli Otomatik Katkı Sözleşmeleri (Qualified Automatic Contribution Arrangements))

Kaynak: OECD, OECD Pension Outlook 2014, Paris, 2014, s. 160.

Tablo 4'te gösterildiği üzere, otomatik katılım sisteminin uygulandığı farklı lkelerde sisteme ödenen katkı payları, katkıyı yapan taraflar, katkı oranları ve uygulanan teşvikler açısından farklılık göstermektedir. Uygulamada katkı payının yalnızca çalışanlar tarafından veya çalışan-işveren ortaklığında ödendiği örnekler bulunmaktadır. Ayrıca katılımıları teşvik etmek amacıyla devlet katkısı uygulayabilir. Birleşik Krallık ve Yeni Zelanda rneğinde sisteme hem işverenler hem de çalışanlar katkı yapmaktadır. ABD rneğinde de sisteme hem çalışanlar hem de işverenler katkı sunar. İtalya'da ise yalnızca işverenler ödeme yapmaktadır. şili hariç tutulduğunda sisteme işveren katkısının olmadığı tek lke Türkiye'dir. Türkiye'de devlet katkısı uygulaması olmakla birlikte, işveren katkısının olmaması uygulamanın en temel eksiklikleri arasında gösterilebilir. şili'de ise çalışanlar zaten uygulama kapsamında değildir, yalnızca serbest meslek sahipleri katkı yapar.

Uygulama kapsamında ödenen katkı payları, katılımıların aylık veya yıllık kazançlarının belirli bir oranı üzerinden hesaplanmaktadır. Söz konusu oranlar ülke uygulamalarına göre farklılık göstermektedir. Çalışanlar tarafından sisteme ödenen katkı payı oranı benzer olsa da işverenler tarafından ödenen oranlar çok çeşitlidir. Örneğin ABD'de, Birleşik Krallık'ta, Türkiye'de ve Yeni Zelanda'da çalışanlar tarafından ödenen katkı payı oranı %3'tir. Ancak işveren katkısının oranı %3 ile %5 arasında değişmektedir. İtalya'da ödenen katkı payları çalışanların kıdem tazminatlarından oluşmaktadır ve katkı payı oranı %6,91'dir. Birleşik Krallık'ta sisteme ödenmesi gereken asgari katkı payı belirlenmiş ve diğer paydaşların ödemediği kısmı işverenin ödemesi beklenmiştir. ABD'de ise farklı sözleşme türlerinde değişken tutarlarda ve yıllara göre artan oranlarla katkı payları belirlenebilmektedir. Türkiye, şili ve Yeni Zelanda, denecek katkı payı hesaplamasının basit olduğu lkeler olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 3'te karşılaştırılan lkeler arasında katılımılara uygulanan devlet teşviki konusunda da farklılıklar bulunmaktadır. Birleşik Krallık'ta teşvik işverene sunulmakta, çalışanların aylık kazancının %1 oranında vergi iadesi almaktadırlar. Yeni Zelanda ve Türkiye örneklerinde ise devlet katkısı çalışanlara sunulmaktadır, çalışanlar sırasıyla sisteme yatırdıkları miktarın %50'si ve %25'i oranında devlet katkısına sahip olurlar, bu katkı çalışanın bireysel emeklilik hesabına yatırılmaktadır. Birleşik Krallık'taki teşvik uygulaması işverenler üzerindeki yükünün hafifletmeyi amaçlarken, Yeni Zelanda ve Türkiye'deki teşvikler katılımıları sistemde tutmayı hedeflemektedir. Diğer lkelerde ise otomatik katılım uygulaması kapsamında sunulan bir devlet katkısı/teşviki uygulaması bulunmamaktadır.

2.3. Cayma Hakkı

Çalışanlar aylık kazançlarından yapılan kesinti katkı payı olarak ödendiği an otomatik katılım kapsamına dahil edilmiş olurlar. Bu tarihten itibaren iki ay içinde cayma haklarını kullanarak, ödedikleri tutardan hiçbir kesinti yapılmadan sistemden ayrılma imkanına sahiptirler. Çalışanlar cayma süresinin dışında da sistemden ayrılma hakkına sahiptirler. Ancak bu durumda birikimler üzerinden elde edilen getiri tutarından stopaj kesintisi yapılmaktadır. Çalışanlar cayma veya erken ayrılma haklarını kullanarak sistemden ayrılmaları durumunda iki yılda bir sisteme yeniden dahil edilirler (T.C. Hazine Müsteşarlığı, Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Genelge (2016/39), Üçüncü Bölüm, m.1).

Tablo 5. 2018 Yıl Sonu İtibariyle Türkiye Otomatik Katılım Sisteminde Devam Eden ve Sonlanan Sertifika Sayısı (Kişi Sayısına Göre)

Durum	Yaş Aralığı	Kamu	Özel	Şirketten Verisi Temin Edilemeyenler	Toplam
Devam Eden	25 Yaş Altı	191.558	1.219.605	52.978	1.464.141
	25-34 Yaş	587.897	1.160.130	44.845	1.792.872
	35-44 Yaş	534.248	978.773	36.211	1.549.232
	45 Yaş ve Üstü	9.162	14.482	505	24.149
	Şirketten Verisi Temin Edilemeyenler	3	408	2	413
	Toplam	1.311.578	3.363.049	134.493	4.809.120
Sonlanan	25 Yaş Altı	206.287	1.719.967	91.045	2.017.299
	25-34 Yaş	877.394	3.021.881	148.991	4.048.266
	35-44 Yaş	726.593	2.330.209	106.420	3.163.222
	45 Yaş ve Üstü	8.183	28.827	1.056	38.066
	Şirketten Verisi Temin Edilemeyenler	3	109	4	116
	Toplam	1.812.250	7.015.349	346.814	9.174.413
Toplam	25 Yaş Altı	397.845	2.939.572	144.023	3.481.440
	25-34 Yaş	1.465.291	4.182.011	193.836	5.841.138
	35-44 Yaş	1.260.841	3.308.982	142.631	4.712.454
	45 Yaş ve Üstü	17.345	43.309	1.561	62.215
	Şirketten Verisi Temin Edilemeyenler	6	517	6	529
	Toplam	3.123.828	10.378.398	481.307	13.983.533

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, BES Özet Verileri, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/bes-istatistikleri/bes-ozet-verileri/> (22.05.2019).

Tablo 5'te Türkiye'deki otomatik katılım uygulamasının ilk iki yıllık performansına dair özet bilgiler verilmiştir. Sisteme dahil edilen kullanıcı sayısı yaklaşık 14 milyon kişidir. Ancak iki yılın sonunda bu katılımcıların yalnızca 4,8 milyon kişininin sistemde kalmaya devam ettiği görülmüştür. Diğer bir ifade ile uygulama kapsamında bireysel emeklilik sistemine otomatik olarak dahil edilen her 100 kişiden 66'sı sistemden çeşitli nedenlerle ayrılmıştır. Uygulama kapsamında 4,8 Milyon kişinin bireysel emeklilik sistemine dahil edilmiş olması önemli bir başarı olmakla birlikte,

sonlanan sözleşme sayısına bakıldığında, uygulamanın potansiyelinin altında bir başarı gösterdiği söylenbilir. Sözleşme sonlanma oranları açısından bakıldığında dikkat çekici olan diğer bir husus kamu personellerinin sistemde kalmaya daha yatkın olmalarıdır. Kamu personellerinin %42'si sistemde kalmayı tercih etmişken özel sektör alışanlarında bu oran %32 olarak gerçekleşmiştir. Kamu alışanlarının, kamu tarafından yürütülen bu uygulamaya olan güveninin daha yüksek olması beklenebilir. Bu durum da sistemde kalma oranları açısından, iki çalışan grubu arasındaki farkın temel nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Uygulamaya olan güvenin özel sektör çalışanları arasında da artırılması, bu gruptaki çalışanların sistemde kalma oranlarını artırabilir. Ayrıca kamu sektöründe çalışanların özel sektörde çalışanlara oranda daha iş ve gelir garantilerinin daha yüksek olması, otomatik katılım uygulamasında kamu çalışanlarının daha kalıcı olmalarının diğer bir nedeni olarak açıklanabilir.

Türkiye'deki otomatik katılım uygulamasının sonuçlarında göze çarpan bir diğer durum, işgücüne ilk defa katılımın yüksek olduğu 25-34 yaş aralığındaki kesimde, sistemden ayrılma oranlarının son derece yüksek olmasıdır. Bu grupta yer alan her 100 kişiden yalnızca 26'sı sistemde kalmayı tercih etmişlerdir. Bu durum sistemin uzun vadeli başarisının önündeki en büyük engellerden bir tanesidir. BES'te esas olan uzun vadeli düzenli tasarruf yapmak olduğundan, BES'e erken yaşta katılım, yeterli bir emeklilik getirisi elde etmenin n koşullarından bir tanesidir. Ayrıca genç yaşlarda tasarruf alışkanlığı kanalar, ömürleri boyunca tasarruf yapmaya eğilimli olacaklardır. Bu bağlamda, Türkiye'deki genç çalışanların, bireysel emeklilik sistemi kapsamında kalmaya devam etmeleri için özel politikaların geliştirilmesine ihtiyaç olduğu grlmektedir.

3. Uygulama

3. 1. Uygulamaya İlişkin Literatür İncelemesi

Çalışmanın yönelik yapılan araştırmada, literatürde otomatik katılım uygulamasının bireysel emeklilik fon büyüklüğü üzerindeki etkisini açıklayan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte literatürde bireysel emeklilik sisteminin ulusal tasarruf düzeyi ile ilişkisini inceleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu kapsamda, çeşitli lkelerde tasarrufun belirleyicilerine yönelik yapılan panel veri analizlerine Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 6. Literatürde Ulusal Tasarrufların Belirleyicilerine İlişkin Yapılan Çalışmalar

Yazar (Yıl)	Analiz Konusu	Örneklem (Yıl/Ülke)	Analiz Yöntemi	Değişkenler	Bulgular
Murphy ve Musalem (2004)	Emeklilik Fonları ve Ulusal Tasarruflar Arasındaki İlişki	43 Ülke (1960-2002)	Dengesiz Panel Veri Analizi	Bağımlı Değişken: Ulusal Tasarruf Oranı Bağımsız Değişkenler: Emeklilik tasarruf oranı, Yaşlı Bağımlılık Oranı, Genç Bağımlılık Oranı, Şehirleşme Oranı, Ticaret Hadleri, GSYH, GSYH Büyüme Oranı, Reel Faiz, Enflasyon, Yurtdışı Tasarruf Oranı, Sosyal Gider Oranı	Zorunlu emeklilik sistemi ulusal tasarruf düzeyini artırır. Gönüllü emeklilik fonlarının tasarruf düzeyi üzerinde etkisi yoktur.
Bebczuk ve Musalem (2006)	Emeklilik Fonları ve Ulusal Tasarruflar Arasındaki İlişki	48 Ülke (1980-2004)	Dengesiz Panel Veri Analizi	Bağımlı Değişken: Ulusal Tasarruf Oranı Bağımsız Değişkenler: Emeklilik Tasarrufları, Emeklilik Fon Büyüklüğü, Emeklilik Sisteminin Yaşı	Zorunlu emeklilik sistemindeki 1 dolarlık artış, ulusal tasarruf düzeyini 20 cent artırır. Emeklilik sisteminin yaşı ile tasarruf düzeyi arasında pozitif ilişki vardır.
Rezk, Irace ve Ricca (2009)	Emeklilik Fonlarının Toplam Tasarruf Gelişimine Etkisi	Arjantin, Kolombiya, Meksika, Peru, Şili, Uruguay (1995-2006)	Panel Veri Analizi	Bağımlı Değişken: Ulusal Tasarruf Oranı Bağımsız Değişkenler: Emeklilik Fon Büyüklüğü Bütçe Fazlası, Özel Sektör Ulusal Kredi Oranı, Kısa Süreli Faiz, Bağımlılık Oranı, Satın Alma Paritesine Göre Kişi Başı Gelir, GSYH Büyüme Oranı	Zorunlu emeklilik sistemi ulusal tasarruf düzeyini artırmaktadır. Gelir ve tasarruf arasında pozitif ilişki vardır.
Özel ve Yalçın (2013)	Özel Emeklilik Uygulamalarının Tasarruf Oranı Üzerindeki Etkileri	16 Ülke (1970-2010)	Dengesiz Panel Veri Analizi	Bağımlı Değişken: Ulusal Tasarruf Oranı Bağımsız Değişkenler: Özel Emeklilik Reformu, GSYH, Kişi Başına Düşen GSYH, M2 Para Arzının GSYH'ya Oranı, İç Piyasaya Açılan Kredilerin GSYH'ya Oranı, Şehirleşme Oranı	Bireysel emeklilik sistemi ulusal tasarruf düzeyini artırmaktadır. Zorunlu bireysel emeklilik sistemlerinde etki daha güçlüdür.
Dayal-Ghulati ve Thimann (1997)	Özel Tasarrufları Etkileyen Faktörler	14 Güneydoğu Asya ve Latin Amerika Ülkesi (1975-1995)	Doğrusal Panel Veri Modelleri	Bağımlı Değişken: Ulusal Tasarruf Oranı Bağımsız Değişkenler: Gelir Seviyesi, Enflasyon, Dış Ticaret Haddi, M2/GSYH, Yaşlı Bağımlılık Oranı, Kamu Sektörü Bütçe Dengesi, Dağıtım Emeklilik Sistemi, Zorunlu Tamamı Fonlanan Emeklilik Sistemi	Maliye politikaları özellikle de zorunlu emeklilik sisteminin varlığı tasarruf düzeyini artırmaktadır.
De Serres ve Pelgrin (2002)	Bireysel Tasarruflardaki Düşüşün Nedenleri	15 OECD Ülkesi (1970-2000)	Dinamik Panel Veri Analizi	Bağımlı Değişken: Ulusal Tasarruf Düzeyi Bağımsız Değişkenler: Gelir Büyümesi, Reel Faiz, Enflasyon, Yaşlı Bağımlılık Oranı, Kamu Tasarrufu	Kamu tasarruflarındaki artış bireysel tasarruf düzeyini düşürmektedir.
Bebczuk ve Cavallo (2014)	Ticari Tasarrufların Ulusal Tasarruflar Üzerindeki Etkisi	64 Ülke (1990-2012)	Dengesiz Panel Veri Analizi	Bağımlı Değişken: Ulusal Tasarruf Düzeyi Bağımsız Değişkenler: Ticari Tasarruflar, Faiz Oranı, GSYH, M2/GSYH, Şehirleşme Oranı, Yaşlı Bağımlılık Oranı, Genç Bağımlılık Oranı, Enflasyon, Kamu Tasarrufu, Özel Kredi Akışı, Reel Faiz	Ticari tasarruflardaki 1 dolarlık artış bireysel tasarruflarda 28 centlik düşüşe neden olur.
Grigoli, Herman ve Schmidt-Hebbel (2014)	Çeşitli Ülkelerdeki Tasarruf Davranışları	165 Ülke (1981-2012)	Panel Veri Analizi	Bağımlı Değişken: Ulusal Tasarruf Düzeyi Bağımsız Değişkenler: Gelir Seviyesi, Gelir Büyümesi, Reel Faiz, Enflasyon, Dış Ticaret Haddi, Para ve Kredi Akımları, Cari Açık, Yaşlı Bağımlılık Oranı, Genç Bağımlılık Oranı, Kentleşme, Gelir Dağılımı, Kamu Tasarrufu	Tasarruf oranı gelişmiş ülkelerde gelire, az gelişmiş ülkelerde ise faize daha duyarlıdır.

Murphy ve Muselam, 2004 yılında yaptıkları çalışmada emeklilik fonlarının ulusal tasarruflar üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla gelişmiş ve gelişmekte olan 43 ülkenin 1960 – 2002 yılları arasındaki verilerini panel veri yöntemiyle analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre emeklilik sisteminin zorunlu olarak uygulanması durumunda ulusal tasarruf düzeyini artırdığı ancak gönüllü olarak uygulanması durumunda ise ulusal tasarruf düzeyini etkilemediği sonucuna varılmıştır (Murphy ve Muselam, 2004, 37-38).

Bebczuk ve Musalem, 2006 yılında yaptıkları çalışmada benzer bir çalışmayı 48 ülke için 1980-2004 yılları arasındaki veriler ile yapmış ve bireysel emeklilik fonlarındaki bir dolarlık artışın ulusal tasarruflarda 20 centlik artışa neden olduğunu göstermişlerdir. Bunun yanında bireysel emeklilik sisteminin kaç yıldır uygulandığı da ulusal tasarruf düzeyi üzerinde önemli bir etkidir (Bebczuk ve Musalem, 2006, 23).

Rezk, Irace ve Ricca tarafından 2009 yılında yapılan ve gelişmekte olan 6 Latin Amerika ülkesi için 1995-2006 yıllarını kapsayan çalışmada bireysel emeklilik sistemlerinin ulusal tasarruf düzeyini artırdığı ve sermaye piyasalarının gelişimine katkı sağladığı sonucuna varılmıştır (Rezk, Irace ve Ricca, 2009, 330-331).

Özel ve Yalçın'ın 2013 yılında yaptığı çalışma, gelişmekte olan 16 ülkede 1970-2010 yılları arasındaki verileri analiz etmiş ve bireysel emeklilik sisteminin ulusal tasarruflar üzerinde olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte çalışma zorunlu bireysel emeklilik sistemlerinin gönüllü bireysel emeklilik sistemlerine oranla ulusal tasarruf düzeyine daha fazla etki yaptığını göstermektedir (Özel ve Yalçın, 2013, 10-13).

Dayal-Ghulati ve Thimann, 1997 yılında yaptıkları çalışmada nispeten yüksek tasarruf düzeyine sahip Güney Asya ve düşük tasarruf düzeyine Latin Amerika ülkelerinde ulusal tasarruf düzeyini etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Çalışmaya göre maliye politikaları, özellikle de zorunlu emeklilik sisteminin varlığı tasarruf düzeyini olumlu etkilemektedir. Ayrıca makroekonomik istikrar ve finansal derinleşme iki bölge arasındaki tasarruf alışkanlığının nedenleri arasında gösterilmiştir (Dayal-Ghulati ve Thimann, 1997, 21-22).

De Serres ve Pelgrin, 2002 yılında yaptıkları çalışmada 1995 yılından itibaren dünya genelinde düşüşe geçen bireysel tasarrufların nedenlerini araştırmışlar ve bu gelişmeyi bireysel refah harici değişkenlerle açıklamaya çalışmışlardır. Özellikle kamu tasarrufundaki artışın bireysel tasarrufları olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır (De Serres ve Pelgrin, 2002, 20).

Bebczuk ve Cavallo, 2014 yılında yayınladıkları çalışmada dünya genelindeki 64 ülkenin 1990-2012 yılları arasındaki verilerini incelemiş ve ticari tasarruflar ile bireysel tasarruflar arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışma ticari tasarrufların ulusal tasarrufların %50'sinden fazlasını oluşturduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca ticari tasarruflardaki 1 dolarlık artışın bireysel tasarruflarda 28 centlik bir düşüşe neden olduğu çalışmanın diğer ana bulgusudur (Bebczuk ve Cavallo, 2014, 26-27).

Grigoli, Herman ve Schmidt-Hebbel, 2014 yılında yaptıkları çalışmada daha önce bu alanda yapılmış çalışmaları derinleştirme amacı gütmüşlerdir. 1981 – 2012 yılları arasında, 165 ülkeyi kapsayan büyük bir veri tabanı kullanmışlardır. Sonuçlar literatürdeki çalışmaları kısmen doğrulamış

olmakla birlikte tasarruf alışkanlıklarının bölgesel olarak önemli farklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Örneğin gelişmiş ülkelerdeki özel tasarruf oranı az gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında gelir artışına daha duyarlıdır. Ya da tasarruf oranının yüksek olduğu Güney Asya ülkelerindeki tasarruf oranları diğer ülkelerin aksine faiz değişikliğine karşı hassastır (Grigoli, Herman ve Schmidt-Hebbel, 2014, 37-38).

3.2. Uygulamaya İlişkin Veri Seti ve Yöntem

Çalışmada panel veri regresyon analiz yöntemi kullanılmıştır. Analize dahil edilen birden fazla ülke olması ve verilerin birden fazla yıla ait olması nedeniyle bu yöntem tercih edilmiştir (Baltağı, 2005, 4-6). Panel veri, birden fazla grup için toplanan data ların belirli bir zaman dilimi içinde analiz edilmesini sağlayan veri kümesidir. Literatürde boy lamsal veri olarak da adlandırılmaktadır (Hsiao, 2003, 1).

Panel veri regresyon modelinin denklemi aşağıdaki gibi gösterilebilir (Hsiao, 2003, 8);

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{it} X_{it} + \mu_{it} \quad i=1, \dots, N; t=1, \dots, T \quad (1)$$

Denklem 1’de Y_{it} bağımlı değişkeni, X_{it} bağımsız (açıklayıcı) değişkenleri, α model sabitini, β bağımsız değişkenin eğimini, μ ise hata terimini ifade etmektedir. Denklemdaki N yatay kesit sayısını T ise zaman serisini göstermektedir. Panel veriler, tüm yatay kesitler için eşit sayıda zaman serisi gözlemi içeriyorsa dengeli panel veri, bazı yatay kesitler için eksik zaman serisi gözlemi içeriyorsa dengersiz panel veri olarak adlandırılır.

Araştırmada bireysel emeklilik sistemine otomatik katılım uygulamasının geçerli olduğu ABD, Birleşik Krallık, İtalya, Kanada, Şili, Türkiye ve Yeni Zelanda ülkelerine ait 2004 – 2017 yılları arasındaki “yıllık” veriler kullanılmıştır. Ülkelerin belirlenmesinde 2017 yıl sonu itibarıyla geçerli bir otomatik katılım uygulamasının olması koşulu aranmıştır. Zaman serisinin belirlenmesinde ise bireysel emeklilik fon büyüklüğü istatistiğinin temin edilebildiği ilk tarih dikkate alınmıştır. Panel verinin “dengeli panel veri” olabilmesi için tüm ülkelerde eşit dönemlerin uygulamaya dahil edilmesi gerektiğinden bu koşulu sağlayan 2004 – 2017 dönemi zaman serisini oluşturmaktadır.

Tablo 7. Uygulamada Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları

Bağımlı Değişken	
FONBYK	Uygulamadaki bağımlı değişken seçili ülkelerdeki bireysel emeklilik fon büyüklüklerinin* ülke gayrisafi yurtiçi hasıllarına bölünmesiyle hesaplanmıştır. Bu gösterge bireysel emeklilik sistemindeki kaynakların ülkenin ekonomik gelirine oranını ifade etmektedir. (BES fon büyüklüğü / GSYH)
Bağımsız Değişkenler	

ENFLASYON	Tüketici fiyat endeksi (TÜFE) ile ölçülen enflasyon, tipik olarak hane halkı tarafından satın alınan bir ürün ve hizmet sepetinin fiyatlarındaki değişiklik olarak tanımlanmaktadır. Baz değer olarak 2015 yılı alınmıştır. (2015=100)
HISSE	OECD tarafından yayınlanan hisse senedi fiyat endeksi ülkenin ulusal ve uluslararası piyasada işlem gören önde gelen şirketlerinin hisse senedi fiyatlarının ortalaması alınarak hesaplanır. Baz değer olarak 2015 yılı alınmıştır. (2015=100)
ISGUCU	İşgücüne katılım oranları, işgücünün toplam çalışma yaşı nüfusuna bölünmesiyle hesaplanır. Çalışma yaşı 15-64 olarak alınmıştır.
MILLIGELİR	Ülkelerdeki kişi başına düşen milli gelirin, satın alma gücü paritesine göre yeniden hesaplanmış ABD Doları cinsinden değerini ifade etmektedir.
OTOKAT	Bir ülkede otomatik katılım uygulamasının kaç yıldır uygulandığını (maturity) ifade eder. İlgili ülkede o dönem için geçerli bir otomatik katılım uygulaması yoksa 0 değerini alır. Seçili ülkelerdeki otomatik katılım uygulamasının başlangıç tarihleri farklı olduğundan modele dahil edilmiştir.
TUKETİM	OECD tarafından yayınlanan hane halkı tüketim endeksi hane halkı tarafından yapılan yiyecek, kıyafet, kira, fatura gibi harcamaların bir önceki yıla göre artışını göstermektedir.

* BES fon büyüklüğü mesleki ve kişisel emeklilik fon büyüklüklerinin toplamından oluşmaktadır. OECD Veritabanında Türkiye'nin 2017 yılı mesleki emeklilik fon büyüklüğü yer almamaktadır. Eksik olan bu veri ülkedeki kişisel emeklilik ve mesleki emeklilik fonlarının son 3 yıllık büyüme ortalamasına göre tahmin edilerek modele eklenmiştir.

Uygulamada kullanılan bağımsız değişkenlerin belirlenmesinde özellikle önceki yıllarda bireysel tasarruflar alanında yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların sonuçları etkili olmuştur. Modeldeki değişkenlerle ilgili özet bir bilgi vermek amacıyla değişkenlere ilişkin temel bilgiler Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlerin Özellikleri

	ENFLASYON	FONBYK	HISSE	ISGUCU	MILLIGELİR	OTOKAT	TUKETİM
Ortalama	3,06	60,11	86,68	69,76	33,52	2,80	2,90
Ortanca	2,25	60,84	87,07	73,63	35,28	1,00	2,66
Maksimum	11,14	160,06	164,12	80,87	59,77	12,00	12,25
Minimum	-0,36	0,40	24,66	49,64	10,77	0,00	-3,95
Standart Sapma	2,59	51,21	22,65	9,07	11,55	3,47	2,91
Gözlem Sayısı	98	98	98	98	98	98	98

Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi gösterebilmek amacıyla hazırlanan korelasyon matrisi Tablo 9'da yer almaktadır. Matris incelendiğinde bağımsız değişkenler arasında modeli yanıtacak düzeyde yüksek bir korelasyon olmadığı görülmüştür.

Tablo 9. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon

	ENFLASYON	FONBYK	HISSE	ISGUCU	MILLIGELIR	OTOKAT	TUKETIM
ENFLASYON	1,00						
FONBYK	-0,43	1,00					
HISSE	-0,27	0,05	1,00				
ISGUCU	-0,68	0,60	0,19	1,00			
MILLIGELIR	-0,58	0,65	0,30	0,67	1,00		
OTOKAT	-0,45	0,12	0,26	0,25	0,57	1,00	
TUKETIM	0,32	-0,08	-0,05	-0,25	-0,42	-0,22	1,00

Yukarıdaki bağımsız değişkenlerin FONBYK bağımlı değişkeni ile olan ilişkilerinin tespit edilmesi amacıyla panel veri regresyon analizi yapılmıştır. Modeldeki tahmin ve testler için Stata 15 ve Eviews 11 programları kullanılmıştır.

3.3. Panel Veri Analizi ve Bulgular

Uygulamada sabit etkiler modelinin mi yoksa tesadüfi etkiler modelinin mi kullanılması gerektiğine karar vermek için, öncelikle panel veri setine her iki model uygulanacak, daha sonra Hausman testi yapılarak hangi modelin geçerli olduğu belirlenecektir. Tesadüfi etkiler modeli ile yapılan tahmine Hausman testi uygulanmıştır. Testin sonuçları aşağıdaki gibidir;

H_0 : Tesadüfi etkiler modeli geçerlidir.

H_1 : Sabit etkiler modeli geçerlidir.

Tablo 10. Hausman Testi Sonuçları

Testin Konusu	Chi-Sq. İstatistiği	Chi-Sq. d.f.	Olasılık
Yatay Kesit Tesadüfi Etki	1426,78	6	0,0000

Hausman testi sonucu 0 çıktığı için H_0 hipotezi reddedilmiştir, uygulamada sabit etkiler modeli ile ilerlenecektir.

Tablo 11. Sabit Etkiler Yöntemi ile Panel Veri Analizi

Bağımlı Değişken: FONBYK	F (6,85): 14,42
Yöntem: Sabit Etkiler Modeli	F-İstatistiği (Olasılık): 0,00000
Toplam Gözlem Sayısı: 98	

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	t – İstatistiği	Olasılık
ENFLASYON	-1,317	0,726	-1,81	0,073
HISSE	0,002	0,001	2,34	0,021
ISGUCU	-0,217	0,008	-2,88	0,005
MILLIGELİR	0,000	0,000	1,27	0,209
OTOKAT	0,013	0,006	2,09	0,040
TUKETİM	-0,037	0,380	-0,10	0,923
C	1,760	0,461	3,81	0,000

Yapılan tahmin, panel veri regresyon analizinin; “yatay kesitler arasında bağımlılık yoktur”, “birim içi hata terimleri arasında otokorelasyon yoktur” ve “hata terimlerinin varyansı sabittir” varsayımlarına göre test edilmiştir.

Otokorelasyon Testi

Grup içi hata terimleri arasındaki otokorelasyonun varlığının sınanması için modele Durbin-Watson testi uygulanmıştır. Testin sonuçları aşağıdaki gibidir;

Tablo 12. Durbin-Watson Testi Sonuçları

Test Varsayımı	Beklenen Değer Aralığı	Test Sonucu
Otokorelasyon yoktur.	1,5 – 2,5	1,48

Uygulanan testin sonuçlarına göre Durbin-Watson istatistiği 1,48 olarak ölçülmüştür. Test sonucu arzu edilen aralıkta olmadığından modelde otokorelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yatay Kesitler Arası Bağımlılık Testi

Yatay kesitler arasındaki bağımlılığın sınanması için Breusch-Pagan LM testi uygulanmıştır. Testin sonuçları aşağıdaki gibidir;

H_0 : Yatay kesitler arasında bağımlılık yoktur.

H_1 : Yatay kesitler arasında bağımlılık vardır

Tablo 13. Breusch-Pagan LM Testi

Testin Konusu	Chi-Sq. İstatistiği	Chi-Sq. d.f.	Olasılık
Yatay Kesit Bağımsızlığı	41,8524	21	0,0044

Test sonuçlarına göre H_0 hipotezi reddedilmiştir ve modelde yatay kesitler arası bağımlılık olduğu sonucuna varılmıştır.

Değişken Varyans Testi

Hata değerleri arasındaki varyansın sabit olup olmadığının sınanması için Breusch-Pagan-Godfry testi uygulanmıştır. Testin sonuçları aşağıdaki gibidir;

H_0 : Hata terimlerinin varyansı sabittir.

H_1 : Hata terimlerinde değişken varyans vardır.

Tablo 14. Breusch-Pagan-Godfry Değişken Varyans Testi

F-İstatistiği	8,3168	Olasılık. F (6,91)	0,0000
Obs*R-düzeltilmiş	34,7071	Olasılık Chi-Square (6)	0,0000
Scaled explained SS	21,5428	Olasılık Chi-Square (6)	0,0015

Test sonuçlarına göre H_0 hipotezi reddedilmiştir ve modelde değişken varyans problemi olduğu sonucuna varılmıştır.

Panel veri regresyon analizine uygulanan varsayım sınamaları sonucunda modelde grup içi hata terimlerinde otokorelasyon olduğu, yatay kesitler arasında bağımlılık olduğu ve hata değerleri arasında değişken varyans problemi olduğu görülmüştür. Daha sağlıklı bir analiz için model bu üç duruma karşı dirençli olan “Robust” tahmincisi kullanılarak yeniden tahmin edilmiştir.

Tablo 15. Robust Standart Hatalar Tahmincisi ile Panel Veri Analizi

Bağımlı Değişken: FONBYK

Yöntem: Robust Standart Hatalar Tahmincisi

Toplam Gözlem Sayısı: 98

F-İstatistiği (Olasılık): 0,0439

Değişken	Katsayı	Standard Sapma	t - İstatistiği	Olasılık
ENFLASYON	-1,318	0,568	-2,32	0,059
HISSE	0,002	0,001	2,71	0,035
ISGUCU	-0,021	0,008	-2,67	0,037
MILLIGELİR	6,890	5,230	1,32	0,235
OTOKAT	0,013	0,006	2,10	0,080
TUKETİM	-0,037	0,272	-0,14	0,897
C	1,760	0,496	3,55	0,012

Robust Standart Hatalar Tahmincisi ile yapılan tahminde MILLIGELİR ve TUKETİM değişkenlerinin istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu nedenle ilgili değişkenler modelden çıkarılarak yeniden tahmin uygulanmıştır. Yeni modelde ise ENFLASYON değişkeni anlamlı sonuç vermemiştir ve modelden çıkartılmıştır. Modelin son hali aşağıdaki gibidir;

Tablo 16. Robust Standart Hatalar Tahmincisi ile Panel Veri Analizi (ENFLASYON, MILLIGELİR, TUKETİM Değişkenleri Çıkarılmış)

Bağımlı Değişken: FONBYK

R² Grup İçi: 0,479

Yöntem: Robust Standart Hatalar Tah. R2 Gruplar Arası: 0,456

Toplam Gözlem Sayısı: 98

R² Toplam: 0,273

F-İstatistiği (Olasılık): 0,0227

Değişken	Katsayı	Standard Sapma	t - İstatistiği	Olasılık
ISGUCU	-0,018	0,007	-2,60	0,041**
HISSE	0,002	0,000	4,55	0,004*
OTOKAT	0,022	0,005	4,29	0,005*
C	1,610	0,450	3,58	0,012**

Not: * ve ** değerleri sırasıyla %1 ve %5 düzeylerinde istatistiki olarak anlamlı olan test değerlerini göstermektedir.

Tablo 16'da verilen sonuçlar için WALD testi uygulanmış ve modelin genel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Son durumda modelin formülü aşağıdaki gibidir;

$$FONBYK_{it} = 1,610 + 0,022OTOKAT_{it} + 0,002HISSE_{it} - 0,018ISGUCU_{it} + \mu_{it} \quad (2)$$

Model sonuçları %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirildiğinde, çalışma kapsamındaki ülkelerdeki BES fon büyüklüğü/GSYH oranını; otomatik katılım uygulamasında geçen sürenin (vade) ve borsa endeksindeki değişimin pozitif, işgücüne katılım oranının ise negatif yönlü olarak etkilediği

görülmüştür. Modeldeki diğer ekonomik göstergeler olan tüketici fiyat endeksi (EFNLASYON), hane halkı tüketim artışı (TUKETIM) ve satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen milli gelir (MILLIGELIR) arasında istatistiki açıdan anlamlı bir bağlantı kurulamamıştır.

Modelin sonucunda otomatik katılım uygulamasında geçen sürenin ülkelerin bireysel emeklilik fon büyüklüklerinin GSYH'lerine oranla daha hızla artmasını sağladığı görülmüştür. Otomatik katılım uygulamasında geçen süre arttıkça bireysel emeklilik fon büyüklüğü de bundan olumlu etkilenmektedir. Otomatik katılım uygulaması daha önce bireysel emeklilik sistemi kapsamında olmayan kişilerin BES'e dahil olmasını sağladığından, sisteme ödenen katkı payı tutarının artmasına neden olmaktadır. Bunun yanında ABD ve Birleşik Krallık uygulamalarında katılımcıların sisteme ödedikleri katkı payı tutarı kademeli olarak artırılmaktadır. Bu sayede otomatik katılım uygulaması katılımcı sayısının artmasının yanında kişi başına düşen tasarruf miktarının artmasını da sağlamaktadır. Böylece ülkelerdeki bireysel emeklilik fonları ülkenin ekonomik gelirine oranla daha hızlı büyümektedir.

Modelde bireysel emeklilik fon büyüklüğü / GSYH oranını etkileyen bir diğer değişken işgücüne katılım oranıdır. Denklemde bu iki değişken arasında negatif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. İlk bakışta işgücüne katılım oranının BES fon büyüklüğünü pozitif yönlü etkilemesi gerektiği düşünülebilir. Ancak modeldeki ölçüm BES fon büyüklüğü / GSYH üzerinden yapıldığından, değişkenler arasındaki pozitif ilişkinin sağlanabilmesi için işgücüne katılım oranının BES fonlarında artışa neden olması yeterli olmamaktadır. Bunun için ülkedeki BES fonlarının, ülkenin ekonomik gelirine oranla daha yüksek bir hızla büyümesi gerekmektedir. İşgücüne yeni katılan bir kişi ülkeye 1 birimlik üretim katkısı veriyor ise bunun GSYH üzerindeki etkisi de 1 birim olacaktır. BES fon büyüklüğü ise kümülatif artan bir tutar olduğundan iş gücüne yeni katılan kişinin fon büyüklüğü üzerindeki etkisi yalnızca 1 yıl ile sınırlı kalacaktır. Böylece işgücüne katılan her bir kişi için modelin bağımlı değişkeni olan FONBYK'nin hesaplanmasında kullanılan payda paya oranla daha fazla büyüyecek, FONBYK'nin mutlak değeri küçülecektir. Ülkelerde emeklilik gelirlerini koruyabilmek için işgücüne katılan herkes bireysel emeklilik kapsamına dahil edilmeli ve bu kişilerin uzun yıllar boyunca düzenli şekilde tasarruf etmeleri sağlamalıdır. Aksi halde BES fon büyümesi GSYH büyümesinin altında kalacak, ülkenin emeklilik refahı bugünkü refahına oranla daha düşük kalacaktır. Bu durum bireysel emeklilik sistemine otomatik katılım uygulamasının önemini ve gerekliliğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Modelde borsa endeksi değişkeni ile FONBYK değişkeni arasında pozitif yönlü bir ilişki olsa da bu değişkenin model sonucuna olan etkisi sınırlıdır. Bu iki değişken arasındaki pozitif ilişki iki açıdan yorumlanabilir. Birincisi emeklilik fonlarının önemli bir kısmı hisse senetlerinde ve borsa yatırım fonlarında değerlendirilmektedir. Bu nedenle borsa endeksindeki yükseliş BES fon büyüklüğünü doğrudan etkileyecektir. İkinci olarak da bir ülkedeki borsa performansı bireylerin yatırım kararları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Borsa performansının ve yatırım getirilerinin iyi olduğu dönemlerde bireyler tasarruflarını daha uzun vadeli yatırımlarda değerlendirmeyi tercih edebilir. Tam tersi durumda; diğer bir ifadeyle riskin ve oynaklığın yüksek olduğu koşullarda ise bireyler daha likit yatırım araçlarına yönelecektir, bu da bireysel emeklilik sisteminde değerlendirilen tasarrufları göreceli olarak düşürebilir.

Modelde kişi başına dufen milli gelir, TÜFE, hane halkı tketeimi değişkenleri ile BES fon büyüklüğü arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Sonuçlar, bireysel emeklilik fon büyüklüğünün yalnızca gelir ve tketeimin bir fonksiyonu olmayıp, bireylerin tasarruf yapmak için yönlendirme ve teşvike ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Otomatik katılım uygulaması da bireylerin ihtiyaç duyduğu bu yönlendirme ve teşviki sunmak için tasarlanmıştır.

Modelin sonuçları, gelir ve tasarruf konularında son yıllarda geliştirilen davranışsal ekonomi teorileri ile desteklenmektedir. Bu alanda nispi gelir hipotezi ¹ ve yaşam boyu gelir hipotezinin ² açıkladığı varsayımlar modelde uygulanan değişkenler ile ortaya konulmaktadır. Nispi gelir hipotezi gelirdeki değişimin tketeimi ve dolayısıyla tasarrufu kısa vadede doğrusal olarak etkilemeyeceğini savunmaktadır. Yaşam boyu gelir hipotezi ise tasarruf ve tketeim kararlarının mevcut gelire değil uzun vadede elde edilmesi beklenen gelire göre verildiğini savunmaktadır. Modelde hem kişi başına dufen milli gelir hem de tketeim düzeyi ile BES fon büyüklüğü arasında anlamlı bir ilişki kurulamamış olması, bu iki hipotezin savunduğu tezleri desteklemektedir. Ayrıca davranışsal ekonomi teorileri ³ bireylerin tasarruf yapmak için teşvike ihtiyaç duyduğunu, otomatik katılım uygulamasının da bunu sağlamak için etkili bir yol olduğunu savunmaktadır. Modelde otomatik katılım uygulamasında geçen süre ile BES fonları arasında pozitif yönlü bir ilişki kurulmuş olması bu hipotezleri desteklemektedir. Elde edilen bu sonuçlar ile; bireysel emeklilik sistemine otomatik katılım uygulamasının asli fonksiyonu olan ulusal tasarruf bilincini geliştirerek tasarruf düzeyinin artışında önemli bir rol üstlendiğini ortaya konulmaktadır.

Sonuç

Bireysel emeklilik sistemine otomatik katılım uygulaması, bazı ülkelerdeki etkileri sınırlı olmakla birlikte genel olarak uygulandığı lkelerde BES kapsama oranının artmasını sağlamıştır. Özellikle Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık gibi lkeler sistemin en başarılı şekilde uygulandığı lkeler olarak ön plana çıkmaktadır. Bu iki ülkedeki kapsama oranları ilk beş yılın sonunda sırasıyla 40 ve 20 puan artmıştır. Yalnızca beş yılda elde edilen bu yüksek artış oranları, otomatik katılım uygulamasının doğru şekilde uygulandığında lkeler için ne denli büyük fırsatlar yaratabileceğini göstermektedir.

- 1 1949 yılında James Duesenberry tarafından geliştirilen nispi gelir hipotezi, bireylerin tketeim alışkanlıklarının, yalnızca gelirlerine değil içinde bulunduğu sosyal vreye de bağlı olduğunu ifade eder. Duesenberry hipotezinde bireylerin gelirlerindeki artış veya azalışın, tketeim miktarları üzerinde aynı etkiyi yaratmadığını savunur (Duesenberry, 1967, 111-116).
- 2 Yaşam boyu gelir hipotezi, 1954 yılında Franco Modigliani ve ğrencisi Richard Brumberg tarafından ileri sürülmüştür. Hipoteze göre, bireyler tketeim kararlarını yaşam boyu elde etmeyi planladıkları gelire ve bu geliri hayatlarının hangi aşamalarında harcamayı tercih ettiklerine göre verirler. Yani tketeim ve harcama kararlarının, kısa vadeli gelirle değil uzun vadede elde edilmesi beklenen gelirle ilişkili olduğu varsayılr (Modigliani, 1976, 297-313).
- 3 Bireyler ekonomik kararlar alırken atalete (eylemsizlik) ve ertelemeye yatkındır. Emeklilik dönemi için tasarruf yapmak da bu durumdan muaf değildir. Kendi hallerine bırakıldığında birçok kişi tasarruf yapmaya başlamayı sonsuza kadar erteleyebilir veya mevcut harcama alışkanlıklarını hiçbir zaman değiştirmeyebilir. Bireysel emeklilik sistemi ve otomatik katılım uygulaması, bireyleri düzenli olarak tasarruf yapmaya itmekte, bu sayede atalet ve ertelemeyi kurtulmalarını sağlamaktadır (Tapia ve Yermo, 2007, 8).

Bu perspektife çalışmada dünyada otomatik katılım uygulamasının yürürlükte olduğu diğer altı ülke ve Türkiye ile, BES fon büyüklüğü/GSYH oranını belirleyen faktörler üzerinden bir ekonometrik analiz yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre; bir ülkenin otomatik katılım uygulamasında geçirdiği sürenin (vade), ülkenin BES fon büyüklüğü/GSYH oranını olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır. Otomatik katılım uygulaması bireyleri sisteme otomatik olarak dahil ettiğinden BES kapsama oranını, bireylerin düzenli olarak tasarruf etmesini sağladığından da BES fon büyüklüğünü artırmaktadır. Model sonucunda iş gücüne katılım oranındaki artışın BES fon büyüklüğü / GSYH oranını negatif etkilediği görülmüştür. Bu sonuç iş gücüne katılımın GSYH zerindeki etkisinin, BES fon büyüklüğü üzerindeki etkisinden daha fazla olduğu şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir deyişle iş gücüne katılım ülkenin gelirlerini doğrudan artırmakta ancak iş gücüne katılanların önemli bir kısmı BES kapsamına dahil edilmediğinden BES fon büyüklüğünü yeterince artırmamaktadır. Iř gücüne yeni katılanların otomatik olarak BES'e aktarılması bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Aksi taktirde lkeler uzun vadede gelirlerini artırırsalar bile, bugünkü refahlarına oranla yeterli düzeyde emeklilik birikimine sahip olamayacaklardır. Ek olarak modeldeki etkisi sınırlı olmakla birlikte borsa endeksindeki artışın da BES fon büyüklüğünü pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Modelde kişi başına düşen milli gelir, TFFE, hane halkı tüketimi gibi değişkenlerle BES fon büyüklüğü arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Bu durum bireysel emeklilik fon büyüklüğünün gelir, tüketim, enflasyon gibi temel ekonomik göstergeler ile doğrudan açıklanmadığını göstermektedir.

Türkiye'deki otomatik katılım uygulaması, ilk iki yılda 4,8 milyon gibi önemli bir katılımcı sayısına ulaşmış olmasına rağmen, ülkenin sahip olduğu potansiyel değerlendirildiğinde, etkileri sınırlı kalmış bir uygulama olarak kabul edilebilir. Uygulamada geçen iki yılın sonunda sisteme otomatik olarak dahil edilen 14 milyon kişinin 9,2 milyonunun sistemden ayrıldığı grlmektedir. Bu rakam oransal olarak değerlendirildiğinde %66 gibi oldukça yüksek bir sonlanma oranına ulaşılmaktadır. Otomatik katılım uygulamasının sonuçlarını etkileyebilecek çok sayıda değişken olmakla birlikte, uygulamanın Türkiye'de beklenen sonuca ulaşamamasının temel nedeni olarak sistemin çok kısa bir takvimde duyurulmuş ve hayata geçirilmemiş olması gösterilebilir. Birleşik Krallık'taki otomatik katılım uygulamasının yasal altyapısı 2008 yılında emeklilik kanununda yapılan değişiklikle oluşturulmuş ancak uygulama 2012 yılında hayata geçirilmiştir. Bu aradaki dört yılda uygulamanın teorik altyapısı oluşturulmuş, paydaşlar ile görüş alışverişi yapılmış ve sistem 2012 – 2017 yılları arasında kademeli olarak hayata geçirilmiştir. Türkiye örneğine bakıldığında ise, uygulamanın esaslarını düzenleyen yönetmeliğin 02.01.2017 tarihinde yayımlandığı grlmektedir. Dolayısıyla sistem yürürlüğe girmeden önce uygulama esaslarıyla ilgili ne emeklilik şirketleri ne işverenler ne de katılımcılar yeterli düzeyde bilgi sahibi olmuşlardır.

Modelin sonuçlarında ifade edildiği gibi otomatik katılım uygulamasında geçen süre bireysel emeklilik sistemi fon büyüklüğünü pozitif yönde etkilemektedir. Türkiye otomatik katılım uygulamasını dünya üzerinde en erken uygulayan lkeler arasında yer almaktadır. Bu durum uzun vadede ülke ekonomisi için önemli bir kazanımdır. Diğer yandan cayma oranlarının yüksek olması uygulamanın gerçek potansiyeline ulaşmasını engellemektedir. Modelde Türkiye için önemli sayılabilecek bir diğer sonuç iş gücüne katılım oranları ile BES fon büyüklüğü arasındaki ilişkidir. Türkiye gibi geçen nüfusun ve iş gücüne yeni katılımın yüksek olduğu lkelerde, BES fon büyüklüğü / GSYH oranının korunabilmesi için, iş gücüne yeni katılan bireylerin BES kapsamına dahil edilmesi kritik

önem taşımaktadır. 2018 yıl sonu itibariyle, Türkiye'deki otomatik katılım uygulamasının sonuçlarına bakıldığında en yüksek sözleşme sonlanma oranınının 25 – 34 yaş aralığındaki grupta olduğu görülmektedir. Uygulamanın uzun vadeli kazanımları açısından bu yaş grubunda cayma oranlarının düşürülmesi, politika uygulayıcıların öncelikli hedefleri arasında yer almalıdır.

Türkiye ekonomisi için önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilecek otomatik katılım uygulaması, ülkenin karşı karşıya olduğu temel yapısal problemlerin birçoğu için de çözüm üretebilecek potansiyele sahiptir. Türkiye bugün oldukça genç sayılabilecek bir nüfusa sahiptir ancak, önümüzdeki yıllarda ülkedeki yaş ortalamasının OECD ortalamasına yaklaşması beklenmektedir. Bu durum sosyal güvenlik sisteminin aktif/pasif dengesi üzerindeki baskıyı artırabilir. BES ve otomatik katılım uygulaması, kamu emeklilik sistemini tamamlayıcı nitelikte olduğundan, Türkiye'deki sosyal güvenlik sisteminin üzerindeki baskıyı hafifletebilir. Öte yandan uzayan yaşam süreleri ile bireyler daha uzun emeklilik dönemi geçireceklerinden, bu dönemde refahlarını koruyabilmek adına daha fazla kaynağa ihtiyaç duyacaklardır. Böyle bir kaynak da ancak uzun yıllar boyunca düzenli tasarruf yapmak ile sağlanabilir. Türkiye'deki otomatik katılım uygulaması ilk defa işe başlayan bireyleri otomatik katılım uygulamasına dahil ederek uzun yıllar boyunca tasarruf etmelerini sağlamaktadır. Böylece katılımcılar emeklilik dönemlerinde, sistemin dışında kalanlara oranla çok daha yüksek bir emeklilik gelirine sahip olacaklardır.

Bireysel emeklilik sistemine otomatik katılım uygulaması, Türkiye'nin ulusal tasarruf düzeyini artırarak, ülkenin hem bugünkü hem de gelecekteki refahını destekleyebilecek etkili bir tasarruf aracıdır. Mevcut uygulama ile önemli kazanımlar elde edilmiş olmakla birlikte, ülkenin potansiyeli açısından değerlendirildiği uygulamanın performansının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Uygulamanın potansiyel etki alanına ulaşabilmesi için, bu alanda kapsamlı bir politika değişikliğine gidilmesi ve insanları uygulamanın faydalarıyla ilgili bilgilendirilip, bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu politikalar sistemin tüm paydaşlarının görüşleri alınarak, uzun vadeli bir stratejik plan kapsamında hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- 6740 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (Resmî Gazete. 25.08.2016 Tarihli 29812 Sayılı).
- ANURADHA. Dayal-Gulati ve CHRISTIAN. Thimann. "Saving in Southeast Asia and Latin America Compared: Searching for Policy Lessons". **IMF Working Paper**. Vol. WP/97/110. 1997, ss.1-25.
- BALTAGI. Badi H. **Econometric Analysis Of Panel Data**. 3.b. Londra: John Wiley & Sons. 2005.
- BEBCZUK. Ricardo N. ve CAVALLO. Eduardo. "Is Business Saving Really None of Our Business?". **IBD Working Paper Series**. No.IBD-WP-523. Haziran 2014, ss. 2266-2284.
- BEBCZUK. Ricardo N. ve MUSALEM. Alberto R.. "Pensions and Saving: New International Panel Data Evidence". **Department of Economics. Working Papers 061**. Universidad Nacional de La Plata. 2006.
- Chile Superintendence of Pensions. Estadísticas Sistema de Pensiones. Afiliados/as AFP 2017 <https://www.spensiones.cl/portal/institucional/594/w3-channel.html> (22.05.2019).
- CRIBB. Jonathan ve EMMERSON. Carl. "What Happens When Employers Are Obligated To Nudge? Automatic Enrolment And Pension Saving In The UK". **Institute For Fiscal Studies Working Paper**. W16/19. Londra. Kasım 2016.

- Çalışanların İşverenleri Aracılığıyla Otomatik Olarak Emeklilik Planına Dahil Edilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Resmî Gazete, 02.01.2017 Tarihli 29936 Sayılı).
- DE SERRES. Alain ve PELGRIN. Florian. "The Decline in Private Saving Rates in the 1990s in OECD Countries: How Much Can Be Explained by Non-Wealth Determinants?" **OECD Economics Working Paper**. No. 344. Aralık 2002, ss.1-49.
- DUESENBERY. James S. **Income, Saving, and the Theory of Consumer Behavior**. New York Oxford University Press. 1967.
- Emeklilik Gözetim Merkezi. **Bireysel Emeklilik 2017 Gelişim Raporu**. Ankara. 2018.
- Emeklilik Gözetim Merkezi. **Bireysel Emeklilik İstatistikleri**. <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/bes-istatistikleri/bes-ozet-verileri/>. (22.05.2019).
- Emeklilik Gözetim Merkezi. **Otomatik Katılım Nedir?**. <https://www.egm.org.tr/otomatik-katilim/oks-nedir>. (22.05.2019).
- FRANCESCO. Grigoli. ALEXANDER Herman. ve KLAUS. Schmidt-Hebbel. "World Saving" **IMF Working Paper**. No. 14/204. Kasım 2014.
- HSIAO. Cheng. **Analysis of Panel Data**. 2. Baskı. Cambridge: Cambridge University Press. 2003.
- MODIGLIANI. Franco. "Life-Cycle, Individual Thrift, And The Wealth Of Nations." **American Economic Review**. 76 (3). 1976, ss. 297-313.
- MURPHY. Pablo L. ve MUSALEM. Alberto R. "Pension Funds and National Saving". **World Bank Policy Research Working Paper**. No. 3410. 2004.
- OECD. **OECD Countries and Selected Non-Member Economies Statistics**. <https://stats.oecd.org/> (22.05.2019).
- OECD. **OECD Pension Outlook 2014**. Paris. 2014.
- OECD. **Pension Markets in Focus 2018**. Paris. 2018.
- ÖZEL. Özgür ve YALÇIN. Cihan. "Yurtiçi Tasarruflar ve Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye'deki Uygulamaya İlişkin Bir Değerlendirme". **T.C. Merkez Bankası Çalışma Tebliği**. No: 13/04. 2013.
- PAKLINA. Nina. "Role Of Pension Supervisory Authorities In Automatic Enrolment". **IOPS Working Papers On Effective Pensions Supervision**. No.22. Paris. Aralık 2014.
- REZK. Ernesto. IRACE. Mariano ve RICCA. Vanina. "Pension Funds' Contribution to the Enhancement of Aggregate Private Saving". Pension Reform. **Fiscal Policy and Economic Performance**. Perugia: Banca d'Italia. 26-28 Mart 2009.
- T.C. Hazine Müsteşarlığı. Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Genelge (2016/39). 30.12.2016.
- T.C. Hazine Müsteşarlığı. Bireysel Emeklilik Sistemi. Otomatik Katılım Uygulama Esasları Hakkında Sektör Duyurusu (2016/30). 15.12.2016.
- TAPIA. Waldo ve YERMO. Juan. "Implications of Behavioral Economics for Mandatory Individual Account Pension Systems". OECD Working Papers on Insurance and Private Pensions. No.11. Paris. Temmuz 2007.
- The World Bank. **Averting the Old Age Crisis: Policies to Protect the Old and Promote Growth**. Oxford University Press. New York. 1994.
- Türkiye Sigorta Birliği. Bireysel Emeklilikte Otomatik Katılım. Araştırma Raporu/Kalitatif ve Kantitatif Çalışma. <https://www.tsb.org.tr/images/Documents/Teknik/oks%20ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20raporu.pdf> (22.05.2019).
- UK Office For National Statistics. **Occupational Pensions Schemes Survey UK: 2017**. Londra. 2018.
- UK Office for National Statistics. **2018 Annual Survey of Hours and Earnings: Summary of Pension Results**. Londra, 2018.
- World Bank. The World Bank Database. <https://data.worldbank.org> (22.05.2019).